

KARO METŲ VYDŪNO LAIŠKAI ALEKSANDRUI MAČIUI IR PRANUI MARKELIUI

Dovydas Mozūras | Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros ir leidybos tyrimų katedra
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas dovydas.mozuras@gmail.com

Vydūno (Vilhelmo Storostos, 1868–1953) asmenybė ir veikla nepraranda susidomėjimo ir sulaukia vis naujų vertinimų. 2018-iejį žymi Vydūno 150-ųjų gimimo metinių sukaktį, Lietuvoje jie paskelbti Vydūno metais¹. Kartu su Lietuvos nepriklausomybės šimtmečio minėjimu Vydūno sukaktis aktuali ir mokslininkams, ir plačiajai visuomenei.

Vydūno asmenybė ir filosofinės pažiūros turėjo daug sekėjų. Jis sulaukdavo daug laiškų ir kvietimų į įvairiausių renginių. Peržvelgus Vydūno rankraštinių palikimą ir ypač atkreipus dėmesį į jo korespondenciją, pastebėta, kad Vydūno dokumentinio paveldo mokslinių publikacijų nėra daug. Paminėtinas 11 laiškų-paskaitų su paaiškinimais leidinys „Vydūno laišakai skautams“², publikacija „Vydūno laišakai Monikai Lapinskaitei-Bitlieriuvienei“³ ir knyga „Asmenybė ir sveikata“⁴, kurioje nagrinėjamos asmenybės tobulėjimo galimybės, kartu pateikiant keletą Vydūno laiškų. Todėl šia „Knygotyroje“ skelbiama Vydūno laiškų publikacija siekiama ir mokslinę apyvartą įtraukti neseniai rastus, iki tol mokslininkams nežinomus Vydūno laiškus, kuriuose atsispindi kai kurie 1942 ir 1944 metų jo gyvenimo ir buities epizodai, pažiūros ir kt.

Publikuojami Vydūno laišakai susiję su druskininkiečiu gydytoju Aleksandru Mačiumi (1924–2016). Po jo mirties bičiulis Jonas Kačerauskas, inžinierius ir rašytojas, Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės sąjūdžio narys, suprasdamas egodokumentikos svarbą, susirūpino velionio asmeninio archyvo likimu. Kaip vieną iš vertingiausių dokumentų J. Kačerauskas akcentavo A. Mačiaus rašytą dienoraštį. Šių eilučių autorius, nuvykęs į A. Mačiaus butą Druskininkuose, tikėjosi rasti minėtą dienoraštį, bet, tik pravėrus buto duris, vaizdas nustebino: jaukiame dviejų kambarių bute driekėsi didžiulė sukomplektuota asmeninė biblioteka. Dienoraščio paieškos buvo pamirštos. Akivaizdu, kad A. Mačius – uolus bibliofilas: savo bibliotekoje jis buvo sukaukęs įvairių jam artimų temų (dvasinio ugdymo, istorijos, grožinės literatūros, religijos ir kt.) knygų. Jų išleidimo

chronologija – XIX a. pabaiga – XXI amžius. Šios knygos liudija, kad bibliotekos savininkas buvo gerai apsiskaitęs, plačių pažiūrų asmuo. Apie jį informacijos maža, bet jį drąsiai galima vadinti nežinomu (pamirštu) bibliofilu.

Remiantis oficialiais dokumentais (asmens gimimo pažymėjimu ir diplomu) nustatyta, kad A. Mačius gimė 1924 m. kovo 15 d. Biržų rajono Padaičių kaime ūkininko Mykolo Konstantino Mačiaus ir Petronėlės Abeliūnaitės šeimoje. 1947 m. įstojo į Kauno valstybinį medicinos institutą, gydomąją specialybę. 1953 m. birželio 29 d. A. Mačius institutą baigė, jam buvo pripažinta gydytojo kvalifikacija. J. Kačerauskas atsiminimų knygoje „Gyvenimas šaukia“ papildoma A. Mačiaus biografine informacija. Jis teigia, kad A. Mačius mokėsi Biržų gimnazijoje, tarnavo Raudonojoje armijoje, po studijų ėjo Likėnų (Biržų rajonas) kurorto direktoriaus, vėliau Druskininkų „Draugystės“ sanatorijoje specialiojo skyriaus gydytojo, vyriausiojo gydytojo pavaduotojo pareigas⁵. Mirė 2016 m. gruodžio 20 d. Druskininkuose.

Apžiūrinėjant A. Mačiaus asmeninės bibliotekos knygas, dėmesį patraukė itin tvarkingai išrikiuotos spalvingų knygų nugarėlės – Vydūno knygų ir žurnalų rinkinys. Šalia jo į archyvinį aplanką buvo kruopščiai sudėti straipsniai apie Vydūną, jo kalbų nuorašai, keturi atvirlaiškiai, vienas laiškas ir straipsnio mašinraštis. Šios korespondencijos autentiškumą patvirtina specifinė Vydūno kalba, rašymo stilius, chronologija (1942 ir 1944 metai) ir nurodytas adresas. Iš minėtų atvirlaiškių du skirti A. Mačiui, kiti du kitam asmeniui – Pranui Markeliui (1905–1950). Pastarasis į Lietuvos kultūros istoriją įėjo kaip lituanistas, mokytojas, Vilniaus viešosios bibliotekos bibliotekininkas ir spaudos darbuotojas, prisidėjęs prie didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ kūrimo⁶.

P. Markelis gimė 1905 m. gruodžio 20 d. Padustėlio kaime, Dusetų valsčiuje, ūkininko šeimoje⁷. Studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete lietuvių kalbą ir literatūrą, Lietuvai atgavus Vilnių ir fakultetą

1 *Dėl 2018 metų paskelbimo Vydūno metais: Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. XII-1844* [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2018 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/5b5a38f01bdd11e586708c6593c243ce>>.

2 MIKŪNAS, Vytautas. *Vydūno laišakai skautams*. Čikaga: Akademinės skautijos leidykla, 1978. 69 p.

3 BAGDONAVIČIUS, Vacys; DAUNIENĖ, Joana. Vydūno laišakai Monikai Lapinskaitei-Bitlieriuvienei. *Literatūra*, 1970, t. 12 (1), p. 123–148.

4 VYDŪNAS. *Asmenybė ir sveikata*. Kaunas:

Obuolys, 2018. 256 p.

5 KAČERAUSKAS, Jonas. *Gyvenimas šaukia*. Vilnius: Tomo Kačerausko individuali įmonė „Miško kelias“, 2000, p. 35.

6 PUPKIS, Aldonas. Didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ netektys XX a. viduryje. *Mokslo Lietuva*, 2012 m. liepos 16 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mokslolietuva.lt/2012/10/didziojo-lietuviu-kalbos-zodyno-netektys-xx-a-viduryje/>>.

7 MARKELIS, Pranas. *Autobiografija*. 1 sąsiuvinis. Asmeninė aut. kolekcija.

perkėlus į jį, 1941 m. baigė Vilniaus universitetą, apgynęs baigiamąjį darbą apie Vydūną⁸. P. Markelis dalyvavo rengiant 1943 ir 1944 metų literatūros almanacho „Varpai“ tomus, buvo almanacho redakcijos bendradarbis korektorius. Be redakcinio darbo, 1943 metų almanache paskelbė recenziją „Lietuvių kalbos žodynas“ ir straipsnį „Kaip suprasti Vydūną?“, kurio pagrindas galėjo būti neišlikęs diplominis darbas. Savo autobiografijoje P. Markelis prisimena, kad šiuo straipsniu pasidalijo su Vydūnu ir šis jam patikęs. 1944 metų almanache „Varpai“ P. Markelis paskelbė dar du straipsnius: „Sargiečio jubiliejus“ ir „Bendrinės lietuvių kalbos kultūra“. Tikslios P. Markelio mirties datos ir vietos nustatyti nepavyko. Tačiau Aldonas Pupkis nurodo, kad P. Markelis mirė 1950 metais⁹. Kaip A. Mačius ir P. Markelis buvo susiję, lieka neaišku, tačiau neabejotina, kad jie galėjo būti bičiuliai, kuriuos siejo Vydūno filosofinės mintys ir gyvenimo būdas. Šią prielaidą sustiprina A. Mačiaus bute rasti trys P. Markelio autobiografijos sąsiuviniai ir abu literatūros almanacho „Varpai“ tomai su įrašytomis P. Markelio dedikacijomis A. Mačiui.

Iš pirmųjų dviejų atvirlaiškių, rašytų A. Mačiui 1942 m. spalio 27 d. ir lapkričio 25 d., ryškėja mokytojo ir mokinio santykis. Juose užfiksuoti biografiniai faktai, knygų siuntimas. Kiti du atvirlaiškiai, rašyti P. Markeliui 1942 m. gruodžio 11 d. ir 1944 m. kovo 25 d., dalykinio pobūdžio. Juose aptariama tautos žadinimas, galimybės išleisti ir platinti Vydūno raštus Lietuvoje. Susirašinėjimo kulminacija yra 1944 m. kovo 24 d. Vydūno laiškas. Jame kartu buvo siunčiamas Vydūno straipsnio „Didžioji Žmonijos Valanda“ mašinraštis. Šiam Vydūno mašinraščiui reikalingi specialūs tekstologo komentarai, nes straipsnis keletą kartų skirtingų asmenų buvo taisytas (juodu, mėlynu rašalu ir pieštuku). Visa ši korespondencija suteikia papildomų žinių apie Vydūno biografiją, tam tikros informacijos apie knygų prekybą, kalbos vartojimą, Vydūno spaudmenų liejimo formų likimą. Publikacijoje Vydūno vartotas raidynas perrašomas dabar vartojamomis raidėmis. Punktucija paliekama tokia pati kaip originale.

Publikuojamas Vydūno straipsnis „Didžioji Žmonijos Valanda“, surinktas mašinraščiu, jau buvo skelbtas. Pirmą kartą jis išspausdintas 1944 m. Šiauliuose, literatūros almanacho „Varpai“ antrame tome¹⁰. Pakartotinai išleistas Vacio Bagdonavičiaus parengtų Vydūno „Raštų“ trečiame tome 1992 m.¹¹ Abiejų šių publikacijų tekstas buvo taisytas ir išspausdintas sutrumpintas. Čia pateikiamame Vydūno straipsnio tekste vietos, kurių ankstesnėse publikacijose nebuvo, yra pabrauktos, taip pat išskiriami Vydūno ranka daryti taisymai.

TEKSTŲ PERRAŠAS

[Pirmas atvirlaiškis]

Tilsit, Clausius str. 27a
1942 – Spalio 27-d.

Laikai greitai prašoksta, mielas Jaunuoli, kad esi atsidavęs svarbiam veikalui ir turi pats dar tuo apsirūpinti, kas gyvenimui reikalinga. Mat, aš visai vienas būvu ir reikalingus darbus ir žygius turiu pats vienas atlikti, net kambarius išvalyti. O vertiamas [! verčiamas] savo vidinio gyvumo tobulinti kūrinį, kurį šiais metais noriu visiškai priruošti spaudai. Todėl man laiko nelieka ilgesniems laiškam parašyti. Ir Jūsų prašymų negaliu patenkinti. Bet dažnai jau esu prasitaręs apie Jūsų klausiamąjį dalyką. Tūluose mano raštuose aiškinta, kaip žmogus gali žmoniškėti. Gal jau gavote mano veikalą Šamonė. Tše [! Čia] visa-ką suvoksitė. Atsiųsiu dar ir raštelį Rožės Lelijos. Nors jis skirtas vienos vėlionės atminimui, vis dėlto tše [! čia] galima daug ir to numanyti, ko Jūs ieškotė. Šitšia [! Čia] trumpai pasisakyčiau: Būkime visuomet pasišventę tam, kas gera, kas teisinga, skaistu, kas gražu, vis atsimindami Amžiuosiusios Išminties, Meilės ir Valios-Galios! Tegul tai Jums pasiseka!

Vydūnas.

[Siuntėjo adresas]
Dr. Vydūnas
Tilsit
Clausius str. 27a.

[Gavėjo adresas]
Dydiaitis Aleksas Macys
Padaitiai [! Padaičiai] Pabiržės paštas
Biržų apskr.

[Siuntimo pašto antspaudai]

- 1) TILSIT 1 27.10.42.-19 n
- 2) Geprüft Oberkommando der Wehrmacht a

8 Pranas Markelis. Iš *Lietuvių enciklopedija*. T. 17: M–Mauragis. Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959, p. 376.

9 PUPKIS, Aldonas. Didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ netektys XX a. viduryje...

10 VYDŪNAS. Didžioji žmonijos valanda. *Varpai*, 1944, p. 315–319.

11 VYDŪNAS. Didžioji žmonijos valanda. Iš VYDŪNAS. *Raštai*, 3 t. Vilnius: Mintis, 1992, p. 352–357. ISBN 5-417-00574-6.

T. 1942-XI-25.

Mielas Jaunuoli,

žiūrėsiu, ar dar kur būs surandami 1914 met Jaunimo sansaginėliai tada atsiųsiu. - Rašto Siebenhundert Jahre nebeturiu. - Norite man atsiųsti sviesto ir medaus! Ačiū! Bet nepasidarykie dėl to sunkumų. Aš nenketiu [! nekenčiu] vargo. Man maža tereikia. Savo duonos, pvzd., pusę padalinu kitiems. Bet medaus gauti, man nebūtų nemalonu. Jeigu užtenkamai turėčiau [! turėčiau], suteikčiau [! suteikčiau] tokiems, kurie jo neturi. - Nevalgydamas taukų iš paskerstų gyvulių, atiduodu tuos, kuriuos gaunu, ir kitiems. Todėl man už tai kartais trūksta riebumų. Bet vis-dėlto jautiuos [! jaučiuos] sveikas, nors kūnas su lengvais drabužiais sveria tik 44 klgr.- Valgau paprastai tik ryte ir po piet, vadinasi dukart, ir kiek tik galint nevirtu valgiu. Kartais nieko virto ar kepto nevalgau, išėmus duoną. Gal jau 50 metų valgau beveik vien stambių miltų duonakeliu ryte paprastai po 5-, miegu po piet dažniausiai po 3 – 20 – 30 Min. ir atguli vakarais prieš 9. Rašau prieš piet 8- ½12- ir po piet 4-7 – Tuo tarpu žygiuojuos įsipirkt visokioms reikmenėms. - Visais šiais metais rašau Vokietų [! vokiečių] kalba raštą: Erwägungen zum Bewutsstein geheimnis (Svarstymai apie Sąmonės Slėpinį)¹². Tše [! Čia] 25-dalys. Seniai jau jį parašęs vis dar taisiau rašinius ir kartais rašau iš naujo.

Daug viso labo!

Vydūnas.

[Siuntėjo adresas]

Dr. Vydūnas

Tilsit

Clausius str. 27a.

[Gavėjo adresas]

Ostland Litauen

Dyd Aleksas Macys

Padaitiai [! Padaičiai] Pabiržės paštu

Biržų apskr.

[Siuntimo pašto antspaudai]

1) TILSIT 1 25.11.42-16 l

2) Geprüft Oberkommando der Wehrmacht a

T. Clausius str. 27a. 1942-Gruodio [! Gruodžio] 11.

Gerbiamasis

Kaip tik gavęs Jūsų laišką, rašau šį laiškėlį. Jūsų mintis apie tautos žadinimą kilniam žmoniškumui tikrai vykdytina. Mąstysiu, ką aš čia galėčiau [! galėčiau] padaryti. Tik su raštais tuo tarpu bus sunku. Viskas turi būti daroma, jeib bolševizmas būtų visiškai nugalėtas. Lietuvių tauta turėtų visas pastangas dėti, jeib Vokios tauta ir jos talkininkai visa ko turėtų, kas tam reikalinga. Ir labai kantriai pakęsti visas šių laikų sunkenybes. Praūžus karui mums bus galima visas jėgas statyti į kultūrinį darbą. Nebūsiu vangus. - Bet mano raštų dar yra gana daug. Sąmonės raštu dar rodos tūli šimtai, taipujau raštas Mūsų Uždavyns, toliau dar ir Gimdymo Slėpiniai ir kiti. Mielai atsiųstiau [! atsiųščiau], jeigu Kas paprašytų. Žinoma, dabar sunku su užmokėjimu. Bet galima palaukti iki karo pabaigos. Tikiu, kad ji nebetoli. - Turiu ir visokių kitų savo raštų, daug labai dar Darbymetių [! Darbymečių], kurių išėjo 9 sanieginiai. - Tiesa, Lietuvių Kalbos Žodyno labai norėčiau [! norėčiau] gauti. Rašysiu į Prof. J. Baltšikonį [! Balčikonį]. Norėčiau [! Norėčiau] gauti ir S. Anglicko išleisto rašto Žemaičių Rašytojai¹³. Rasi galėtūtę man tą raštą pristatyti. Man seniai atsiųstasis yra žuvęs - kitam paskolinus. Gal titulas to rašto ir truputi kitoks? Platesnių pasireiškimų dėl Jūsų minties nelaukite greitai. Labai esu užimtas vienu veikalu, kurį šiais metais norėčiau [! norėčiau] baigti.

Viso labo!

W.S. Vydūnas

[Siuntėjo adresas]

Dr. Vydūnas

Tilsit

Clausius str. 27a.

[Gavėjo adresas]

Ostland Litauen

Gimn. Mok Dydius Pranas Markelis

Schaulen

Tilsiter St. Tilžės g. 128

[Siuntimo pašto antspaudas]

1) TILSIT 1 11.12.42-20 f

2) Geprüft Oberkommando der Wehrmacht a

12 Vydūnas kalba apie neišlikusį rankraštį. Žr. BAGDONAVIČIUS, Vacys. *Vydūnas*: trumpa biografija. Vilnius: Vydūno draugija, 2015, p. 53.

13 Vydūnas kalba apie leidinį ANGLICKIS, Stasys. *Žemaičiai*: žemaičių rašytojų prozos ir poezijos antologija. Kaunas: Sakalas, 1938. 246 p.

T. 1944-III. 25.

Gerbiamasai,

gavęs 23. š. m. Jūsų lakštelį, tuojau pamąstiau [! pamąščiau], ką galėčiau [! galėčiau] Varpams parašyti. Ir pagaliau užbrėžiau rašini apie einamus vyksmus ir jų prasnę pasaulyje. Autraštį dar sustatysiu. Kaip visumet [! visuomet], taip ir šį kartą rašysiu tūlus kartus dar nuodugnai apmąstęs ir pataisęs, kas parašyta. Tada surašydinsiu rašini mašina ir jį Jumis atsiūsiu. Bet iki kol jis galės patekti į Jūsų rankas, praeis tūlos savaitės - Visa-ko yra mano jau parašyta. Bet iš to galėtų būt siuntiami [! siunčiami], nelen-gva nuspręsti. Savo raštams išleisti nėra Karo metu galimumo. Bet yra ir kita-kas, kas kliudo spausdinimą mano veikalų Lietuvoj. Paprašytas teko šventai pažadėti Ramūnui Bytautui¹⁴ 1912. mt. mudum pasikutinį [! paskutinį] kartą pasikalbant, kad pasiliksiu prie savo rašybos. Jis manė, kad ji kartuntą būsianti tikra lietuviška rašyba visos tautos. Ir norėčiau [! norėčiau] savo pažadą ištesėti. Tiesa, mano raidžių liejimo kvarmai yra mašinose, kurios iš Kl.[aipėdos akcinės] Ryto Bendrovės pateko rodos į Vilnių, bet ar būtų jais pasinaudota? - Apie visų savo raštų naują leidimą jau nekartą pagalvojau, bet tuo reikia dabar laukti. - Daug visokio labo!

Vydūnas

[Siuntėjo adresas]

Dr. W. St. Vydūnas

5b Tilsit

Clausius str. 27a

[Gavėjo adresas]

Ostland Dienst-Post

Litauen.

Dydius Pranas Markelis

5c Šiauliai Schaulen

Dariaus Girėno g. 58

[Siuntimo pašto antspaudai]

1) TILSIT 1 25 3 44-18 e

2) Aa.

T. Clausius str. 27 a
1944- IV-24-
Gerbiamasai

Pagaliau užbaigęs rašinį apie mintis, kurios man dabar labai vyriausiai sukyta, siunčiu [! siunčiu] Jums nuoraštį. Prašau atidžiai jį skaityti ir mano nepastebėtas klaidas pataisyti.

Galėjau tik prišokdamas jį rašyti. Vis-dėlto atsiunčiu [! atsiunčiu] 7 – parašymą. Užbrėžęs vyriausias mintis, rašau antrą kartą papildydamas, ką parašęs. Tada rašau iš naujo pasistengdamas šį-tą aiškiau pasakyti. Toliau tad ieškau dar tikslesnių žodžių [! žodžių]. Ir išeina, kad tenka tūlui kartu rašyti, ypatiai [! ypačiai] tada, kada noriu trumpai o tik turinį suvokiamai pareikšti. Taip jau vis turiu savo raštus kurti. Bet gal Jumis tiks, ką šiuo siuntiniu Jums pristatau, ir nebūsiu per vėlai tai padaręs.

Sveikina visą gerą linkėdamas
Vydūnas.

[Vydūno straipsnis. Mašinraštis]

Didioji [! Didžioji] Žmonijos Valanda

1- Patiriama dabar, kas Žmonijai dar niekumet [! niekuomet] nebuvo lemta. Kiekvienas žmogus, net visas gyvenimas ir visas pasaulis yra giliausiai sukretiamas [! sukrečiamas]. Kartais atrodo, kad jo jau ir pamatas griūva ir žmonijai būtų priėjęs galas. Nenorint sugniužti, reikia labai susikaupti.

Jau tūlus dešimtmetius [! dešimtmečius] žmonija labai nerimastavo. O paskutiniaisiais metais prasidėjęs naujas karas uždegė ją visą. Kilo jo gaisras iki 1943 - mt, ir dabar, 1944 - mts, jis pasidarė tokiu baisu, tarsi naikint norėtų visos žmonijos vertybes ir gal patį žmoniškumą.

Laikosi ramiais ir tvirtais tik tie, kurie žiūri į didiuosius [! didžiuosius] dabarties vyksmus, kaip į Kūrybos prasmės ryškinimą. Bet ir tie liekasi teisūs, kurie didvyriškai eina savo pareigas, gindami savo tautos gyvybę ir kraštą. Tik žmonių dauguma visur skaudiai [! skaudžiai] dejuoja arba ieško pasimiršimo visokiuose svaigaluose, visokiuose aistrose ir geidulių patenkinime.

O vienas jausmas pagauna visus. Rodosi, kad lyg iš pasalų visą žmoniją siautia [! siaučia] tam tikrų žmonių troškimai pavergti ją visą ir pasigrobti viso pasaulio turtus.

14 Filosofas, psichologas Ramūnas Bytautas mirė 1915 m. birželio 22 d. Leiseno mieste, Šveicarijoje. Žr. BAGDONAVIČIUS, Vacys. Bytautas

Romanas. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 3: Beketeriai–Chakasai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 249.

Stengiasi prieš tai visi tie, kurie atjautia [! atjaučia], kas yra žmogus ir visos žmonijos gyvenimo reikšmė. Jie pasiryžta tvirtinti žmogaus laisvę ir dykybę ir esmiškojo žmoniškumo apsišaukimus.

2- Paviršutiniškai mąstant apie tai, kas dabar vyriausiai daroma, atrodo kaip kad žmonija glūdotų klaikumoje. Beveik viso pasaulio tautose vyrai buriami ir miklinami kitiems žmonėms žudyti. Kurie tokiai veiklai nešauktini, tie turi dirbti žudymo priemonės. O tame darbe dalyvauja ir moteros [! moterys]. Visur žmonių gyvenimas vyriausiai užimtas karo reikalais.

Iš viso to aiškėja, kad žmonija lyg skyla. Viena jos dalis turi gintiesi [! gintis], antroji nori ją sunaikinti ir sau ko- daugiau galios įgyti. Toji galia vieną matoma beveik vien daigtiškume [! daiktiškume]. Iš to išauga ir siekimas visa žudyti, kas gyva.

Jeigu žmogus labiausiai atsiduoda daigtiškumui [! daiktiškumui] jam gyvybė maža tereiškia. Jis ją žudo, jeib jam liktusi, kas daigtiška [! daiktiška], tarsi tai būtų žmogaus gyvenimui svarbiausias dalykas. Todėl didė [! didelė] žmonijos dalis lyg visai nebeteko užuojautos tam, kas gyva. Ir pagaliau nebėra branginama nei žmogaus gyvybė.

Bet einamais laikais žudymas to, kas gyva, ir naikinimas visokių vertybių ne vien žmonių vykdomas, bet ir gamtos. Ji atrodo statiai [! stačiai] sukilusi naikinimui. Dreba žemė ir užgriūva žmonės. Tvanai skandina plačius kraštus. Limpančios ligos siekia pagauti vis daugiau žmonių ir išgesinti jų gyvybę. O badas vertia [! verčia] mirti milijonus [! milijonus]. Bet ir dar visai gyvybei tenka nykti. Matyt, žmogus yra su visa savo būva ir savo veikimu giliai įterptas į gamtos vyksmus.

Tiesa, tūlose kraštuose pastebimi ir visai priešingi apsišaukimai. Vienoje antroje tautoje aiškėja ir kuriantioje [! kuriančioji] galia. Kad vienur ir kitur dažnai pasiskundiamma [! pasiskundžiama] dėl gimimų mažėjimo, tada kitur gimimai gausėja. Bet [įterpta ranka: nusiduoda tai tiktai ten, kur visa-kas daroma žmonių] gyvybei saugoti ir stiprinti. Ji numatyta kaip labai brangintina. Bet pasireiškia ir visokios kūrimo pastangos. Tūlose tautose labai pasidarbuojama pasiektąjį kultūros laipsnį dar kelti, tarsi karo visai nebūtų.

Tik žiūrint į paviršutinius vyksmus, rodosi kad esamais laikais vis-dėlto naikinantioji [! naikinančioji] galia viršų palaiko, kuriantioji [! kuriančioji] tiesiog atsilieka. Todėl ir savaime žmogus linksta pamąstyti kas būtų atsitinkamų vyksmų prasmė ir pagrindinė galia.

3- Žmonės yra labai nelygios sąmoningumo šviesos. Todėl tūli tiki, kad visi baisūs šių laikų atsitikimai keliami tam tikrų žmonių kuriuos tiktai visai kelios asmenybės vertia [! verčia] taip nežmoniškai apsišaukti. Ir tenka manyti, kad tuose keliuose žmonėse yra lyg branduluose susikaupusios viso pasaulio naikinimo jėgos ir juos pasidariusios veiksniais visiems einamiems vyksmams.

Bet taip mąstant, savaime sukyla klausimai, kaip tai gali pasidaryti, iš kurio pagrindinio atsiranda tokiuose žmonėse tam noras ir pagaliau, kaip galimumas jam patenkin-

ti. Tiems klausimams atsakyti, kartojamos visokios nuomonės. Kalbama, kaip jau minėta, apie ypatingus troškimus. Nurodoma ir į tai kad tūli žmonės nori kitiems užveržti savo mintis ir juos tuo padaryti savo pageidavimų ir savo valios priemonėmis. O jeigu tam priešinama, tada žudomi ir ištisi milijonai [! milijonai] žmonių.

Tik visos tos nuomonės nesiekia giliai. Matyti tai ir iš to, kad žmonės nei nenumano, kaip tie keli žudymų skatintojai pasidaro visų žmonijos amžių didžiausiais žmogžudžiais. O vienas kitas jų veikia tokiu būdu jau kelis dešimtmetius [! dešimtmečius], kad stebėtina, jie gali vis dar gyvi išlikti ir lyg nenujausti, koks baisus yra jų gyvenimo pasireiškinimas.

Paprastai kiekvienas žudytojas jautiasi [! jaučiasi], lyg nuolatai siautiamas [! siučiamas] keršto dvasios. Kaip oras kūną taip jį gaubia nužudytojo keiksmas. Paprastai jis todėl neilgai gyvena. Atsikeršijimas jį vienai ar kitaip ištinka. Bet šie didžiausieji [! didžiausieji] žmogžudžiai gyvena, tarsi jiems visa- to nebūtų. Jie kaip nors palaikomi, kaip kad turi spręsti tam tikrą uždavinį.

Vienok skleidiamos [! skleidžiamos] žinios, kad jie visa darą jeib jiems netektų būt žudomiems. Neabejotina, jie jautia [! jaučia] nuolatinį grėsimą savo gyvybei, lyg žudymo galia iš visų šalių tykotų ant jų. Atrodo, kad jie visur mato nesučiuopiamas galybes aplink save, kurios aštriais nagais siekia kirsti į jų širdį. Vis-dėlto jie gyvena ir veikia dar baisiau negu seniau.

Išimčiai [! Išminčiai] iš pat senovės tvirtina, kad kiekvienas žmogaus veikimas sušaukiąs ankstiau [! anksčiau] ar vėliau tam tikrą atsiliepiamą. Gero veiksmo davinys palaiminąs, piktos veiklos pasėka neigianti veikiantiojo [! veikiančiojo] gyvybę ir ją išgesinanti pagaliau. Todėl žmonės dabar lyg privertiami [! priverčiami] suvokti prasmę, kaip visų šių laikų žudynės gali būt vykdomos ir ką jos žmonijai reiškia.

4- Visiems minimiems klausimams atsakyti labai svarbu suprasti, kas žmogus yra Kūrybos vyksme. Dažnai tikima, žmogus esąs kūnas, iš kurio pasidarantios [! pasidarancios] visos dvasinės jo galios. Nenumanoma, kad tai yra prietaras. Žmogų reikia išmanyti, kaip dvasią-sielą, vadinas, kaip dvasinę galią, kuri kuriasi kūną, jeib galėtų apsireikšti erdvėje ir laike. Bet tos dvasios-sielos kilmė tegali būti Visatos esmė, kuri liekasi Didiu [! Didžiu] Slėpiniu ir labai šviesaus sąmoningumo žmonėms, nors dažnai numanyta, kad ji turi būti neapsakoma šviesa, pats esminis Sąmoningumas. Kas pasirodo gyvenime yra jo kildinama. Nėra kitos galios šale [! šalia] jo.

Seniau tikėta ir skelbta, kad Visata esanti kartą sukurta ir nuo to laiko būnanti. O ji nėra užbaigta buvusi, bet nuolatinis kūrimas iš pradžios. Net silpnos akys gali pastebėti, kaip nuolatai pasidaro arba auga visokios lytys, kurios nuolatai kinta, kol neišnyksta pagaliau. Toks, taip sakant, pasivadainimas yra ir žmogaus kūnas, kurs dygęs auga, jam susikuriant vis daugiau narvelių. Bet vos atsiradę jie vėl dingsta. Milionai [! Milijonai] narvelių taip miršta kas akies mirksnį ir kiti milijonai [! milijonai] sukyla. Nuolatai atsi-

randa ir kinta taip- gi visokios vidinės būsenos ir visokios mintys. Sušvinta arba ir tik sužiba žmogaus sąmonėje, pabūva valandėlę ir išnyksta [įterpta ranka: iš] jos.

Vien tik savo esmėje žmogus gali žinotiesi [! žinotis] tikrai esamu ir būnančiu. Bet ir tše [! čia] patiriamas pakitimas. Žmogaus esmė būtent sąmonė, kas rytmetį užteka gyvenimui daigtiškume [! daiktiškume] ir kas vakarą vėl nusileidžia. Bet ji išgesta. Ji švietia [! šviečia] kitoje srityje kaip ir saulė nedingsta nusileidusi. Bręstas žmogus toliau ir numano, kad kūnui su metais tobulėjant, sąmonė apsireiškia kitokia šviesa. Bet pagaliau ir tai dar patiriama, kad net pilnai išaušusi sąmonė kartais niaukiasi ir kartais vėl šviesėja.

Svarbu yra ir žmogaus esmės santykį su Visatos esme, su Didiuoju [! Didžiuoju] Slėpiniu, nors numatyti. Žmogaus sąmonė gali būt vadinama atspindžiu to Slėpinio, būtent Amžinosios Išminties, panašiai kaip šviesos spindulys kyla iš saulės. Niekur šiaip visame pasaulyje sąmonė nėra tokia atskira, pavienė kaip žmonėse. Kalbama todėl apie sąmonybę, kurią kiekvienas žmogus pažymi žodžiu aš.

Ji gali krypti vienur ir kitur, kaip ji ankstinama ir kaip kam ji pasiduoda. Pagauta daigtiškumo [! daiktiškumo], ji siaurėja ir aklėja krypdama į dvasiškumą, ji plinta ir šviesėja. Kūrybos galia ją ir visaip vartoja. Kūrimas dažnai turi apsireikšti ir griovimu, naikinimu, jeib pilnesniam gyvumui iškilti būtų galimumo.

Kūrybos galia yra todėl Išmintių [! Išminčių] skelbiama kaip šviesa ir tamsa, gyvenimas ir marinimas, gyvybė ir mirtis, gerumas ir piktumas. Kalbėta seniai apie gerąją ir piktąją dvasią, apie dievą ir velnią. Ir visaip aiškinta, kaip velnias pasidaręs. Vis-dėlto žmonija jau prieš nenumatomus amžius meldėsi vienatinio Dievo, iš kurio valios kyla visos galios ir galybės.

Šitą žinant, reikia nuolatai prisiminti, kad žmogus vis taip pakinta, kaip kam jis atsiduoda. Atitinkamai jis tampa priemone šviesių ar tamsių galybių jų apsireiškimui Kūryboje. Ir taip jis esmėje šviesėja arba tamsėja, malonėja arba žiaurėja. Vienok, kiek jį ir veiktų visokios galybės vis jam palikta vienaip ar antraip paskirti, kada jis nors kiek yra atsibudęs esmėje.

5- Kaip kiekviename žmoguje sąmonė pakinta, taip ji ilgus amžius laiku kitokia tapo visoje žmonijoje. Prieš daug tūkstantių [! tūkstančių] metų žmonės gyveno atsiduodami gyvybei ir jos slėpingumui. Todėl gana dažnai jų tūli aiškiai numanė Didįjį Slėpinį. Ir galėjo visa-ką apie Jį pareikšti. Būdami nuoširdia [! nuoširdžiai] maldingi, jie sukūrė visokius šventraštius [! šventraščius]. Didė [! Didelė] žmonijos dalis, deja, visai dar neseniai tepažino jų tiktai kelis. Krikščionims [! Krikščionims] tėra paprastai žinomos Evangelės su palydimais raštais ir žydu šventraštis, vadinamas Senuoju Testamentu.

Išlengvo, ypatiai [! ypačiai] žmonijoje vadovaujančių tautų sąmonė pakrypo ir įgijo kitą spalvą. Tų tautų žmonės vis griežčiau [! griežčiau] skyrėsi daigtiškumui [! daiktiškumui]. Ir gyvybė bei dvasiškumas jiems likosi vis mažiau dėmesio verti. Taip tad pagaliau vis tvirtiau [! tvirtiau] tikėta, kad visa gyvybė, visas dvasiškumas pasidaręs iš

daigtiškumo [! daiktiškumo]. Kai(p) tai būtų galima, nieks jų neįstengia pasiaiškinti, bet dažniausiai ir spėta, kad tai visai nei nesą reikalinga.

Tokiu būdu žmonija pakito savo esmėje. Bet ji ir skilo. Didėjo skaičius tų, kurie su savo sąmone klamuoja vien daigtiškumu [! daiktiškumu], kad likosi mažiau tų, kurie pasišventia [! pasišvenčia] gyvybei ir šviesai. Kalbama, neaiškiu supratimu apie materialistus ir idealistus, apie netikintuosius [! netikinčiuosius] ir tikintuosius [! tikinčiuosius] apie tikybą niekinančiuosius [! niekinančiuosius] ir apie ją branginančiuosius [! branginančiuosius].

Praėjus tūliems laikams, atrodė, kad tamsiosios Kūrybos galios jau viršija šviesias, gyvinančiosios [! gaivinančiosios] menkėja prieš marinančiąsias [! marinančiąsias]. Daigtiškumas [! Daiktiškumas] vis tvirtiau [! tvirčiau] pasidarė žmonėms patia [! pačia] tikrove. Net gi tie, kurie tiki pasišventia [! pasišvenčia] šviesai, yra daigtiškumo [! daiktiškumo] akliniai. Todėl priešingumas tarp tų, kurie vienaip ar antraip nusistato, nėra visai aiškus. Vis-dėlto Kūrybos vyksmas siekia aiškėjantios [! aiškėjančios] šviesos žmogiškumo. O kad daigtiškumui [! daiktiškumui] pasiskyrę žmonės visumet [! visuomet] greit pasidaro priešingi vieni kitiems, tarsi jų bendrumas lygintinas į akmenų krūvą, tada einantios [! einančios] kruvinos rungtynės vis-dėlto yra minėtojo vidinio priešingumo aiškėjimas žmonėse.

Pagaliau ir tai labai svarbu numanyti, būtent, kad žmoniškos sąmonės smukimas į daigtiškumą [! daiktiškumą] nėra jau tikrai žmonių nusižengimas. Kaip visa, kas nusiduoda taip ir šis patekimas į daigtiškumą [! daiktiškumą] yra Kūrybos vykdomas. Daigtiškume [! Daiktiškume] susivokdama žmogaus sąmonybė smailėja, susitūreja ir aštrėja.- Todėl ir nelengva suprasti ar jau galutinai išryškinta praėjusių amžių žmogaus gyvenimo prasmė, ar esmiškasis žmogiškumas prieš visą šį smukimą būtų tatiu [! tačiau] tiek išgalėjęs, kad įstengtų išeiti iš tų kovų laimėtoju.

Daug kas, tiesa, leidia [! leidžia] spėti, kad aušta naujas žmogiškumo amžius. Viso pasaulio gurimas lyg įrodo, kad veriasi Kūrybos gelmės, kuriose glūdo gyvesnė gyvybė ir veržiasi apsireikšti žmonijoje. Didioji [! Didžioji] jos valanda jau priėjusi.

6- Kartotinais reikėtų prisiminti, kad priešingumai žmonėse gausėja, ko-griežčiau [! griežčiau] jie atsiduoda daigtiškumui [! daiktiškumui]. Vienok ir tai išmanyntina, kad vykstantios [! vykstančios] žudynės nepasidaro vien iš to bet yra tikriau esmiškojo priešingumo reiškinys. Todėl nepykantoms liepsnos ir yra taip sukilusios, kad rodos jos siekiančios dangų. Jau beveik manytina, kad Kūryba skirianti šių laikų karą ne žadintimui žmogiškam esmingumui, o jam visiškai išgesinti.

Neatrodytų taip, jeigu ta žmonijos dalis, kurioje jau pastebėt pasiskyrimas gyvybiškumui, būtų nuoširdžiau atsikliudusi nuo daigtingumo [! daiktingumo], ir gyvinamoji Kūrybos galia ja apsireikštų aiškiau. Nesant pasiekta tai dar ligšiol, kovos tęsiasi. Žmonijos audra turi visiškai išsigriauti.

Kad Kūrybos vyksmas siekia giliai gyvinti žmoniškąją esmę, galima atspėti iš patiriamų skaudumų. Žudomiejie [! Žudomieji] kurie negali atsiginti triuškinami iš oro subunda savo esmėje vienaip o kovose krintantieji [! krintantieji] kitaip. Vėl yra ir skirtumų tarp tų, kurie prievarta eina į kautynes ir tų, kurie didvyriškai kovoja už aiškiai numanytą žmoniškumo vertybę. Bet kaip ir pataikinta būtų žmogaus esmė, ji išlieka, kad kūnas ir sudaužomas.

Atitinkamai ir gyvenantieji [! gyvenantieji] savo esmėje kitėja. Visokie vargai, didi skausmai ir dažnus nuogastiai [! nuogaščiai] labai juos veikia. Iš įvairių pasaulio kraštų sužinota, kaip žmonės todėl vis daugiau atsidedę žvelgia aukštyn. Visi jie ilgstasi [ranka ištaisyta: ilgisi] [įterpta ranka: Didiojo [! Didžiojo]] Slėpinio malonumo prašvitimo. Bet labai daug yra dar tų, kurie vargsta sielos niūrumė kaip kruvini įrankiai savo vadų, kurie trokšta pasidaryti pasaulio viešpatiais [! viešpačiais] ir savinties [! savintis] jo turtus.

Tokiu būdu [įterpta ranka: tad vis didėja skirtumai tarp žmonių]. Vieni geriau susitaria, pasišvęsdami esmiškajai gyvybei ir šviesai, kitų bendrumas spraga, jiems pasiskyrus tamsai. Prieš visa tai veikia raminantiai [! raminančiai], kad tūlų žmonių maldingumas gyvėja ir juose pasireiškia vykstantių [! vykstančių] šiurpulingumų prasmė. Tokie tad gali tikėti, kad ta kovojančiųjų [! kovojančiųjų] dalis palaikys viršų, kurioje bus daugiau ir tikresnių galimumų esmiškam žmogiškumui gyvėti.

Geriau aiškėjus skirtumui tarp šviesos ir tamsos, žudynės baigsis. Tuo tarpu žmonių dauguma vis dar bus nuogaščių [! nuogaščių] sukretiami [! sukrečiami]. Ir liekasi uždaviniu visiems, kurie numano ką reiškia esamoji žmonijos valanda, būti spinduliuojantiais [! spinduliuojančiais] Kūrėjo veiksniais. Jie tai ir savo buvimu skelbs, kad tie žmonės ir tos tautos išliks gyvos šioje audroje ir gyvės kurios nuoširdiai [! nuoširdžiai] pasistengs atsibusti Šviesoje, Malonėje ir Galioje to Didiojo [! Didžiojo] Slėpinio, kurio atsimename tardami tyliai širdyje žodžius: Maloningas Dieve!

Vydūnas

Įteikta 2018 m. kovo 1 d.